

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۱۰ | فروردین ۱۳۹۷

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۶ فروردین ۱۳۹۷) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه
۸	دیگر تحولات اقتصادی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از "رشد درآمدهای نفتی در تابستان ۱۳۹۶"، درصد تغییر این درآمدها در تابستان ۱۳۹۶ نسبت به تابستان ۱۳۹۵ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	پاییز ۱۳۹۵	زمستان ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۵	بهار ۱۳۹۶	تابستان ۱۳۹۶	پاییز ۱۳۹۶	زمستان ۱۳۹۶
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۸/۹	۳۸/۹	۳۹/۴	۴۰/۶	۴۱/۰	۴۰/۱	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۲/۳	۱۲/۵	۱۲/۴	۱۲/۶	۱۱/۷	۱۱/۹	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۳۰/۴	۲۸/۱	۲۹/۲	۲۸/۸	۲۷/۳	۲۸/۴	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)*							
تولید ناخالص داخلی	۱۶/۸	۱۲/۹	۱۲/۵	۴/۵	۴/۸	۱/۰	-
نفت	۷۷/۷	۴۷/۱	۶۱/۶	۵/۹	۵/۷	-۷/۳	-
کشاورزی	۵/۰	۴/۴	۴/۲	۳/۹	۴/۲	۴/۱	-
صنایع و معادن	۴/۱	۶/۴	۲/۲	۴/۲	۵/۳	۴/۲	-
خدمات	۶/۰	۴/۹	۳/۶	۳/۹	۴/۱	۳/۱	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۵/۴	۵/۶	۳/۳	۴/۱	۴/۵	۳/۶	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	-۹/۵	۳/۱	-۳/۷	-۱/۹	۱/۴	۴/۰	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
تولید	۳,۹۶۳	۳,۹۰۹	۳,۷۶۱	۳,۸۸۰	۳,۸۶۷	۳,۸۳۳	-
صادرات	۲,۴۲۶	۲,۳۱۶	۲,۲۲۴	۲,۳۴۴	۲,۳۶۷	-	-
نرخ تورم (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۸/۹	۱۰/۵	۹/۱	۱۱/۴	۸/۸	۹/۳	۸/۸
رشد شاخص بهای تولید کننده (۱۳۹۰=۱۰۰)	۵/۲	۸/۸	۵/۰	۸/۹	۹/۹	۱۱/۲	۱۰/۲
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۱۵,۰۷۰	۱۵,۸۷۵	۵۵,۷۵۲	۱۴,۱۶۶	۱۵,۷۳۶	-	-
صادرات غیرنفتی	۷,۰۷۸	۷,۸۱۱	۲۸,۲۲۶	۷,۱۷۶	۷,۲۰۰	-	-
واردات کالا	۱۶,۷۶۱	۱۸,۸۷۹	۶۳,۱۳۵	۱۶,۲۸۳	۱۷,۲۶۹	-	-
تراز حساب کالا	۵,۳۸۷	۴,۸۰۷	۲۰,۸۴۳	۵,۰۵۹	۵,۶۶۷	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۹,۱۳۵	-۱۰,۸۵۱	-۳۳,۵۲۱	-۸,۸۱۴	-۹,۷۰۸	-	-
تراز حساب جاری	۳,۲۲۵	۴,۴۷۳	۱۶,۳۸۸	۳,۷۲۳	۳,۷۱۸	-	-
تراز حساب سرمایه	-۳,۲۹۸	-۴,۱۵۴	-۱۸,۲۸۸	-۱,۳۳۸	-۴,۹۵۶	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۲۳۱	۲۰۹	-۷,۶۶۶	-۱,۵۸۵	-۳,۹۶۸	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
در بازار آزاد	۳۶,۹۸۷	۳۸,۵۸۱	۳۶,۴۸۷	۳۷,۴۹۴	۳۸,۲۳۶	۴۰,۷۱۹	۴۵,۵۴۸
در بازار بین‌بانکی	۳۱,۸۴۵	۳۲,۳۸۰	۳۱,۴۵۸	۳۲,۴۴۵	۳۲,۹۰۰	۳۴,۸۰۰	۳۶,۸۴۲
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۱,۷۰۴/۷	۱,۷۹۸/۳	۱,۷۹۸/۳	۱,۸۵۱/۹	۱,۹۶۴/۹	۱,۹۹۵/۰	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۰۴۷/۹	۹۹۶/۹	۹۹۶/۹	۱,۰۱۳/۷	۱,۰۹۷/۱	۱,۱۳۰/۷	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۲۳۳/۱	۲۰۲/۶	۲۰۲/۶	۲۸۲/۰	۲۹۲/۲	۲۷۹/۹	-
نقدینگی	۱۱,۸۴۸/۶	۱۲,۵۳۳/۹	۱۲,۵۳۳/۹	۱۳,۱۴۹/۱	۱۳,۸۹۹/۵	۱۴,۴۵۳/۱	-
حجم پول	۱,۵۴۰/۷	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۴۷/۱	۱,۶۸۲/۴	۱,۷۳۷/۴	-
سپرده‌های دیداری	۱,۲۱۳/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۳۰۷/۰	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۸۵/۸	-
سپرده‌های غیردیداری	۱۰,۳۰۷/۹	۱۰,۹۰۳/۶	۱۰,۹۰۳/۶	۱۱,۵۰۲/۰	۱۲,۲۱۷/۱	۱۲,۷۱۵/۷	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۴۷۳/۵	۸۹۲/۷	۲,۲۰۲/۷	۴۲۶/۱	۵۹۰/۵	۵۷۹/۲	-
درآمدهای مالیاتی	۲۲۱/۹	۳۵۹/۷	۱,۰۱۴/۷	۱۸۱/۹	۲۴۹/۳	۲۵۲/۶	-
درآمدهای نفتی	۱۷۶/۸	۳۱۶/۹	۷۳۸/۸	۱۸۸/۹	۲۵۷/۸	۱۹۳/۰	-
سایر درآمدها	۷۴/۸	۲۱۶/۱	۴۴۹/۱	۵۵/۳	۸۲/۵	۱۳۳/۶	-
هزینه‌ها***	۴۸۸/۲	۹۱۲/۴	۲,۴۹۱/۲	۶۰۰/۸	۵۹۶/۹	۷۸۳/۴	-
پرداخت‌های جاری	۴۴۹/۲	۶۷۰/۰	۲,۰۷۰/۲	۵۴۸/۸	۵۲۶/۱	۵۶۰/۳	-
پرداخت‌های عمرانی	۳۶/۰	۲۶۲/۷	۴۲۱/۰	۸/۲	۷۰/۰	۲۲۴/۰	-
تراز بودجه	-۱۴/۷	-۱۹/۷	-۲۸۸/۶	-۱۷۴/۷	-۶/۴	-۲۰۴/۳	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۸۰,۱۲۳	۷۷,۲۳۰	۷۷,۲۳۰	۷۸,۷۳۶	۸۵,۸۳۲	۹۵,۵۰۹	۹۶,۲۹۰
شاخص مالی	۱۵۱,۰۴۹	۱۳۱,۸۶۵	۱۳۱,۸۶۵	۱۳۰,۶۶۴	۱۲۹,۶۰۴	۱۳۴,۰۵۷	۱۱۹,۱۷۶
شاخص صنعت	۶۷,۴۶۶	۶۶,۱۰۰	۶۶,۱۰۰	۶۷,۶۸۱	۷۴,۸۲۳	۷۴,۰۷۸	۸۶,۰۸۲
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۳,۳۷۴	۳,۲۲۰	۳,۲۲۰	۳,۲۰۱	۳,۳۹۶	۳,۹۴۶	۳,۸۴۷

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی و به قیمت پایه

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع مستقیم)

*** اختلاف بین کل هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی از رشد اقتصادی ۳/۴ درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ حکایت دارد. مجموع ارزش افزوده ایجاد شده توسط فعالیت‌های اقتصادی طی این مدت ۱۰,۹۸۶ هزار میلیارد ریال بوده که حدود ۱۳/۳ درصد آن متعلق به گروه نفت است. گروه نفت، پس از رشد ۶۱/۶ درصدی ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت در سال ۱۳۹۵، از ابتدای سال ۱۳۹۶ با افت سرعت رشد مواجه بود و در پاییز این سال برای اولین بار پس از ۱۱ فصل متبضی شد و نرخ رشد منفی ۷/۳ درصدی به جا گذاشت. در فصول آتی نیز انتظار می‌رود رشدهای خفیف و حتی منفی در گروه نفت تکرار شود و رشد اقتصادی را تضعیف کند. در سال ۱۳۹۶، رشد اقتصادی در نیمه اول سال ۴/۷ درصد و در پاییز تنها ۱/۰ درصد به ثبت رسیده است که این تفاوت نیز عمدتاً از تحولات گروه نفت نشأت می‌گیرد.

در ۹ ماه نخست این سال گروه خدمات با سهم ۵۴/۲ درصدی از اقتصاد کشور، ۱/۸ واحد درصد از رشد اقتصاد را موجب شده است. در بین زیرمجموعه‌های این گروه، بیشترین رشد معادل ۷/۱ درصد متعلق به بخش حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات بوده است. پس از گروه خدمات، گروه صنایع و معادن با سهم ۱/۱ واحد درصدی از رشد کل، دومین گروه اثرگذار بر رشد ثبت شده در این مدت بوده است. در بین زیرمجموعه‌های این گروه، بخش ساختمان پس از ۱۰ فصل متوالی انقباض، در تابستان و پاییز با رشد مثبت همراه بوده و در نه ماهه نخست به قیمت‌های ثابت ۰/۸ درصد افزایش ارزش افزوده داشته است. گروه‌های نفت و کشاورزی نیز هر کدام ۰/۳ واحد درصد از رشد اقتصادی این دوره را موجب شده‌اند. جدول ۱ جزئیات رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ و نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ را نشان می‌دهد.

جدول ۱ - نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۶		۱۳۹۵		نه ماهه نخست	
پاییز	تابستان	بهار	سال	پاییز	تابستان
۴/۱	۴/۲	۳/۹	۴/۲	۴/۲	۴/۲
۱/۳	۵/۷	۵/۹	۶۱/۶	۶۷/۱	۶۷/۱
۴/۶	۵/۳	۴/۲	۲/۲	۰/۸	۰/۸
۱/۹	۱/۵	۳/۷	۲/۱	-۰/۷	-۰/۷
۴/۷	۶/۰	۴/۴	۶/۹	۶/۰	۶/۰
۷/۲	۶/۳	۸/۳	۶/۸	۵/۱	۵/۱
۰/۸	۳/۱	-۳/۵	-۱۳/۱	-۱۵/۳	-۱۵/۳
۳/۷	۴/۱	۳/۹	۳/۶	۳/۱	۳/۱
۳/۴	۴/۸	۴/۵	۱۲/۵	۱۲/۴	۱۲/۴
۴/۱	۴/۵	۴/۱	۳/۳	۲/۵	۲/۵

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی، نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶

سرمایه به قیمت‌های ثابت در هر دو بخش ماشین‌آلات و ساختمان با افزایش همراه بوده که در فصول چند سال گذشته به ندرت اتفاق افتاده است. همچنین در این فصل با افزایش ۵/۸ درصدی واردات و کاهش ۶/۹ درصدی صادرات به قیمت‌های ثابت، خالص صادرات افت شدیدی را تجربه کرده است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی از سمت تقاضا در نه ماهه نخست ۱۳۹۶ از رشد ۳/۱ درصدی هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ حکایت دارد. در فصل پاییز، مصرف بخش خصوصی که نزدیک به نیمی از تقاضای اقتصاد کشور را تشکیل می‌دهد، به قیمت‌های ثابت با ۳/۲ درصد کاهش مواجه بوده و مصرف بخش دولتی ۷/۷ درصد افزایش داشته است. در این فصل ۶۹۷ هزار میلیارد ریال سرمایه ثابت ناخالص به قیمت‌های جاری تشکیل شده که معادل ۱۸/۷ درصد از هزینه ناخالص داخلی است. در پاییز ۱۳۹۶، تشکیل

جدول ۲ - نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۶		۱۳۹۵		نه ماهه نخست	
پاییز	تابستان	بهار	سال	پاییز	تابستان
۱/۴	۳/۲	۴/۱	۳/۸	۳/۰	۳/۰
۴/۸	۴/۱	۲/۶	۳/۰	۵/۵	۵/۵
۱/۴	۱/۴	-۱/۹	-۳/۷	-۶/۵	-۶/۵
۰/۹	-۰/۸	-۱/۰	۵/۶	۵/۷	۵/۷
۱/۶	۲/۱	-۲/۵	-۷/۴	-۱۱/۳	-۱۱/۳
۰/۴	۷/۳	۱/۳	۴۱/۳	۴۵/۲	۴۵/۲
۹/۲	۸/۲	۱۴/۹	۶/۱	۶/۲	۶/۲
۳/۱	۴/۶	۴/۲	۱۳/۴	۱۲/۵	۱۲/۵

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی، نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶

۱. در گزارش حساب‌های ملی بانک مرکزی، برای محاسبه تولید ناخالص داخلی از سمت عرضه یا ارزش افزوده از قیمت‌های پایه (Basic Prices) و از سمت تقاضا یا مصارف از قیمت‌های بازار (Market Prices) استفاده می‌شود. در قیمت‌های پایه برخلاف قیمت‌های بازار، مالیات و پاران در نظر گرفته نمی‌شوند و به همین دلیل نرخ‌های رشد اقتصادی محاسبه‌شده بر حسب این دو قیمت با هم متفاوت است. مرکز آمار در محاسبات حساب‌های ملی فقط از قیمت‌های بازار استفاده می‌کند و لذا رشد اقتصادی محاسبه‌شده آن از هر دو سمت عرضه و تقاضا با هم برابر است.

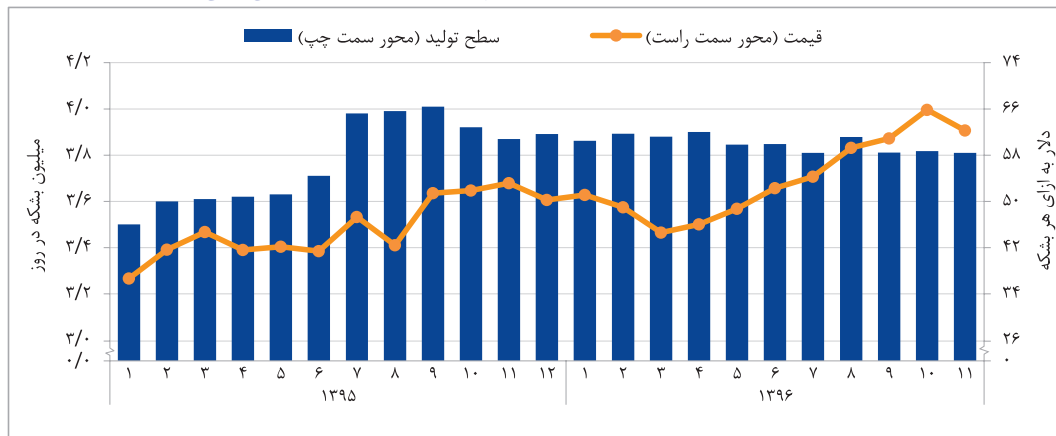
جاری دولت، تحولات مورد انتظار از بخش نفت، آخرین آمار و اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی، برآورد شرکت‌های صنعتی مختلف شامل خودروسازی‌ها و پتروشیمی‌ها از میزان تولید محصولات خود تا انتهای سال و سایر اطلاعات مرتبط، رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶ را ۴/۴ درصد پیش‌بینی کرده است. در این گزارش، برای سال ۱۳۹۶، رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی ۳/۸ درصد، گروه نفت ۳/۱ درصد، گروه صنایع و معادن ۴/۱ درصد و گروه خدمات ۵/۳ درصد پیش‌بینی شده و مهم‌ترین چالش پیش روی رشد اقتصادی نیز سطح پایین سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی عنوان شده است.

انرژی: حجم تولید ماهانه نفت خام ایران در ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۶ تقریباً در سطح باثباتی قرار گرفت و متوسط روزانه آن تنها بین ۳/۸ تا ۳/۹ میلیون بشکه در نوسان بود. بر اساس آخرین گزارش‌های اوپک از منابع مستقیم، متوسط روزانه تولید نفت خام ایران در بهمن ماه، ۳/۸ میلیون بشکه بوده که ۶۰ هزار بشکه کمتر از بهمن سال ۱۳۹۵ است. بر اساس آخرین آمار بانک مرکزی، در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ صادرات نفت ایران، شامل نفت خام و خالص فرآورده‌های نفتی، حدود ۲/۳ میلیون بشکه در روز بوده که ۱۳/۱ درصد بیشتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۵ است. اگرچه به نظر نمی‌رسد صادرات نفت در نیمه دوم سال افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته باشد، قیمت نفت در این مدت رو به افزایش بوده و لذا انتظار می‌رود ارزش صادرات نفتی رشد کرده باشد. قیمت نفت خام سنگین ایران که در خرداد ۱۳۹۶ معادل بشکه‌ای ۴۴/۶ دلار بود، در بهمن ماه به ۶۲/۳ دلار رسید که ۱۷/۱ درصد بالاتر از قیمت آن در بهمن ماه سال ۱۳۹۵ است. روند تحولات تولید و قیمت نفت خام ایران در نمودار ۱ قابل مشاهده است.

علاوه بر بانک مرکزی، مرکز آمار ایران هم گزارش حساب‌های ملی ایران در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۶ را منتشر کرده است. بر اساس گزارش مرکز آمار، رشد اقتصادی در این مدت به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ با احتساب نفت ۴/۴ درصد و بدون احتساب نفت ۴/۷ درصد بوده است. با وجود یکسان‌سازی سال‌های پایه در محاسبات بانک مرکزی و مرکز آمار، اختلاف در آمار اعلامی به خصوص در سطح گروه‌ها و زیرمجموعه‌های آن‌ها قابل توجه است و این دو نهاد تصویر متفاوتی از اقتصاد ایران ارائه می‌دهند. برای مثال در پاییز ۱۳۹۶ تأمین آب، برق و گاز طبیعی طبق محاسبه بانک مرکزی ۷/۱ درصد رشد داشته، در حالی که در محاسبات مرکز آمار ۱۳/۰ درصد منقبض شده است. رشد مصرف بخش خصوصی نیز در گزارش‌های بانک مرکزی و مرکز آمار به ترتیب منفی ۳/۲ درصد و مثبت ۷/۴ درصد اعلام شده است. این نوع تفاوت در آمار واردات نیز وجود دارد و در حالی که بانک مرکزی رشد مثبت برای واردات اعلام کرده، مرکز آمار روند واردات را کاهش‌ی دیده است. نکته قابل توجه دیگر، بازبینی مرکز آمار در ارقام رشد منتشرشده برای سال‌های گذشته است. اگرچه به طور معمول ارقام اعلام‌شده برای چند سال آخر هر گزارش مقدماتی بوده و به مرور با اندکی تغییر نهایی می‌شوند، در گزارشی که در اسفند ۱۳۹۶ منتشر شده حتی ارقام سال ۱۳۹۱ هم دستخوش بازبینی و تغییر قرار گرفته‌اند. جالب آن که نرخ رشد سال ۱۳۹۵ که مرکز آمار پیش از این ۱۰/۸ درصد اعلام کرده بود، پس از بازبینی دقیقاً برابر نرخ رشد محاسبه‌شده توسط بانک مرکزی و برابر ۱۲/۵ درصد اعلام شده است.

صندوق بین‌المللی پول در آخرین گزارش خود رشد اقتصادی ایران در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ را به ترتیب ۴/۳ و ۴/۰ درصد پیش‌بینی کرده است. مرکز پژوهش‌های مجلس نیز در گزارشی بر اساس برآورد هزینه‌های عمرانی و

نمودار ۱ - متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران*

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت

* داده‌های موجود در گزارش‌های ماهانه اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده و در این گزارش ماه‌های شمسی به طور تقریبی جایگزین شده‌اند.

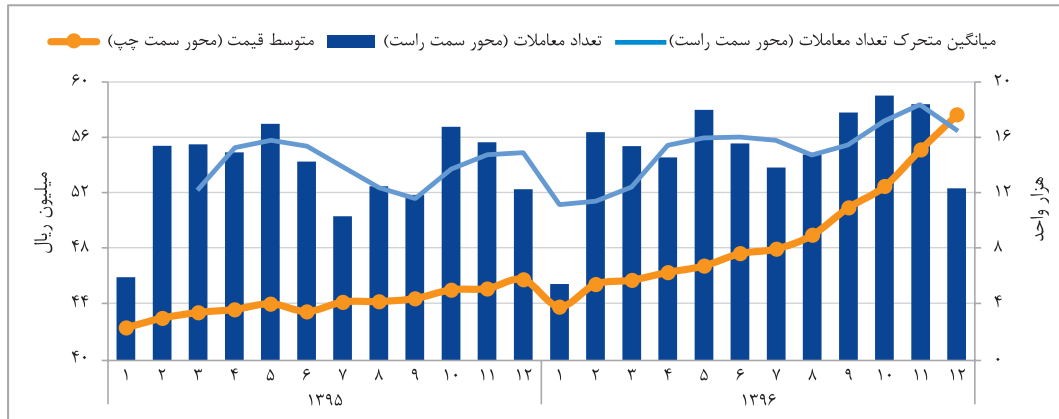
تعداد معاملات هم‌رکوردهای جدیدی را در مقایسه با چند سال اخیر به ثبت رساند. در آذرماه ۱۳۹۶ تعداد معاملات ۵۰/۲ درصد نسبت به آذرماه سال قبل از آن و ۲۰/۴ درصد نسبت به ماه قبل از آن افزایش داشت و به بیش از ۱۷,۷۷۶ معامله رسید. این رقم در دی ماه به ۱۹,۰۰۴ واحد بالغ شد که حتی در دوران رونق گذشته هم کم‌نظیر بود. از سطح بالای معاملات صورت‌گرفته در آذر و دی این‌گونه برداشت می‌شد که این آمار بخش عمده تقاضای بالقوه تا آخر سال را هم شامل شده است، اما تعداد معاملات در بهمن‌ماه نیز تقریباً در همان سطح باقی ماند و تنها با اندکی کاهش نسبت به دی‌ماه، به ۱۸,۳۹۲ واحد رسید. در آخرین ماه سال نیز که به طور معمول خرید و فروش کمتری صورت می‌گیرد، ۱۲,۳۰۷ معامله ثبت شد که نسبت به اسفندماه ۱۳۹۵، ۰/۵ درصد بیشتر بود. نمودار ۲ روند تحولات قیمت و تعداد معاملات ثبت شده در شهر تهران را نشان می‌دهد.

مسکن: بازار مسکن تهران تقریباً از اوایل پاییز ۱۳۹۶ شرایط رکودی را پشت سر گذاشت و این رونق در زمستان هم ادامه داشت. متوسط قیمت مسکن سریع‌تر از قیمت سایر کالاها رشد کرد و تعداد معاملات نیز افزایش یافت. از آنجا که آمار به‌روز و قابل‌انکابی برای معاملات مسکن شهرستان‌ها در دسترس نیست، در اینجا تنها معاملات بازار مسکن تهران بررسی شده است.

نرخ رشد نقطه به نقطه متوسط قیمت مسکن در تهران در ماه‌های آذر تا بهمن ۱۳۹۶ به بالاترین مقادیر خود از ابتدای سال ۱۳۹۳ رسید. در بهمن‌ماه ۱۳۹۶، متوسط قیمت یک مترمربع واحد مسکونی در تهران ۵۵/۱ میلیون ریال بود که حاکی از رشدهای قابل توجه ۵/۱ و ۲۲/۳ درصدی به ترتیب نسبت به ماه گذشته و ماه مشابه سال گذشته است. روند افزایش قیمت در اسفندماه نیز ادامه پیدا کرد و هر متر مربع واحد مسکونی با ۴/۶ درصد رشد نسبت به بهمن‌ماه به ۵۷/۶ میلیون ریال رسید.

۲. به دلیل فرآیند زمان‌بر خرید مسکن و از آنجایی که تعداد نمونه ثبت‌شده در هر ماه به اندازه کافی بزرگ نیست، مقایسه مجموع معاملات در بازه‌های کوتاه مثل بازه ماهانه، دقت کافی ندارد و به همین دلیل در این نمودار میانگین متحرک ۳ دوره‌ای تعداد معاملات نیز نمایش داده شده است.

نمودار ۲ - متوسط قیمت هر متر مربع واحد مسکونی و تعداد معاملات ثبت شده در هر ماه برای شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران در ماه‌های مختلف

مشارکت مثبت رقم خورد. یکی از مهم‌ترین علل افزایش مستمر نرخ مشارکت، فارغ‌التحصیل شدن افرادی است که در سال‌های قبل با ورود به دوره‌های تحصیلات تکمیلی در واقع ورود به بازار کار را به تعویق انداخته بودند و با اتمام دوره تحصیلی به مرور وارد بازار کار می‌شوند. طی یک سال منتهی به پاییز ۱۳۹۶، به طور خالص ۹۷۲ هزار نفر به عرضه بازار کار کشور افزوده شد که افزایش ۹۵۸ هزار نفری جمعیت شاغل و ۱۴ هزار نفری جمعیت بیکار را به همراه داشت. در این فصل ۲۳/۳ میلیون نفر شاغل بودند و ۳/۱ میلیون نفر که تمایل و توانایی انجام کار را داشتند، موفق به یافتن شغل نشدند. نرخ بیکاری به طور معمول در بین جمعیت جوان کشور بالاتر از سایر بازه‌های سنی بوده است. در پاییز ۱۳۹۶ از هر چهار نفر متقاضی کار در بازه سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله، یک نفر موفق به یافتن شغل نشده است که رقم بالایی محسوب می‌شود. حدود ۲/۵ میلیون نفر، معادل ۱۰/۸ درصد از کل جمعیت شاغل نیز با این که خواهان و آماده کار بیشتر بودند، نتوانستند موقعیت شغلی با کار بیش از ۴۴ ساعت در هفته پیدا کنند. جدول ۳ مهم‌ترین شاخص‌ها و آمار بازار کار را در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

همراه با افزایش نسبی قیمت و تعداد معاملات، تحولاتی در سمت عرضه بازار مسکن نیز قابل شناسایی است. بر اساس آخرین اطلاعات بانک مرکزی، سرمایه‌گذاری حقیقی بخش خصوصی در ساختمان‌های کل کشور که از ابتدای سال ۱۳۹۲ (بجز ۲ فصل) به طور مستمر در حال انقباض بوده، در تابستان ۱۳۹۶ با رشد ۵/۵ درصدی همراه شد. این رشد عمدتاً مربوط به ساختمان‌های تکمیل شده و پس از آن ساختمان‌های نیمه‌تمام بوده و سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده حتی به قیمت‌های جاری نیز در این فصل کاهش داشته است. با توجه به رشد قابل توجه تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در نیمه دوم سال ۱۳۹۵، انتظار می‌رود سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده نیز از نیمه دوم سال ۱۳۹۶ با رشد همراه شده باشد.

نیروی انسانی: در پاییز ۱۳۹۶ مهم‌ترین شاخص‌های بازار کار در مقایسه با پاییز ۱۳۹۵ با بهبود نسبی همراه بودند. در این فصل نرخ بیکاری با ۰/۴ واحد درصد کاهش به ۱۱/۹ درصد و نرخ مشارکت با ۱/۲ واحد درصد افزایش به ۴۰/۱ درصد رسید. این سیزدهمین فصل متوالی بود که رشد نقطه به نقطه نرخ

جدول ۳ - مهم‌ترین شاخص‌ها و آمار بازار کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر

۱۳۹۶			۱۳۹۵					
پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۴۰/۱	۴۱/۰	۴۰/۶	۳۹/۴	۳۸/۹	۳۸/۹	۴۰/۴	۳۹/۵	نرخ مشارکت اقتصادی (درصد)
۱۱/۹	۱۱/۷	۱۲/۶	۱۲/۴	۱۲/۵	۱۲/۳	۱۲/۷	۱۲/۲	نرخ بیکاری (درصد)
۲۵/۰	۲۴/۴	۲۶/۴	۲۵/۹	۲۵/۵	۲۶/۴	۲۶/۷	۲۴/۹	نرخ بیکاری جمعیت ۱۵-۲۹ ساله (درصد)
۱۰/۸	۹/۲	۱۰/۲	۱۰/۳	۱۰/۹	۱۱/۳	۹/۵	۸/۵	سهم اشتغال ناقص (درصد)
۲۳,۳۳۱/۲	۲۳,۸۲۷/۲	۲۳,۳۰۸/۴	۲۳,۵۸۸/۱	۲۲,۳۴۲/۴	۲۲,۳۷۳/۴	۲۳,۰۳۱/۶	۲۲,۶۰۴/۷	جمعیت شاغل (هزار نفر)
۳,۱۴۱/۷	۳,۱۵۶/۱	۳,۳۶۷/۰	۳,۲۰۳/۴	۳,۱۹۸/۸	۳,۱۲۷/۷	۳,۳۳۷/۴	۳,۱۴۹/۷	جمعیت بیکار (هزار نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، شماره‌های مختلف

زنان نامناسب‌تر از مردان است. نرخ بیکاری زنان در چند دهه اخیر بالاتر و نرخ مشارکت آنها پایین‌تر از مردان بوده است. اما در سال‌های اخیر این روند اندکی تعدیل شده است. از پاییز ۱۳۹۲ تا پاییز ۱۳۹۶ حدود ۳/۲ میلیون نفر به جمعیت فعال کشور اضافه شده که سهم مردان و زنان برابر و معادل ۱/۶ میلیون نفر است. این در حالی است که از ۲/۵ میلیون نفر اضافه شده به جمعیت شاغل، ۱/۴ میلیون نفر زن و ۱/۱ میلیون نفر مرد بوده‌اند. این امر به معنای افزایش نرخ بیکاری مردان از ۸/۵ درصد به ۱۰/۱ درصد و کاهش نرخ بیکاری زنان از ۲۰/۳ درصد به ۱۹/۱ درصد در این مدت است. نرخ مشارکت نیز برای هر دو گروه افزایش یافته، اما سرعت افزایش در بین زنان بیشتر بوده است. این نرخ طی بازه زمانی پاییز ۱۳۹۲ تا پاییز ۱۳۹۶، برای زنان از ۱۱/۳ به ۱۵/۹ درصد و برای مردان از ۶۲/۱ به ۶۴/۱ درصد رسیده است.

از نظر دسته‌بندی شاغلین در بخش‌های اقتصادی، در دو دهه اخیر بیشترین سهم شاغلین متعلق به بخش خدمات بوده که طی سال‌های اخیر افزایش داشته است. برای مثال، در پاییز سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۶ سهم بخش خدمات از کل شاغلین به ترتیب ۴۸/۰ و ۴۹/۸ درصد بوده که در پاییز ۱۳۹۶ به ۵۰/۱ درصد افزایش یافته است. از پاییز ۱۳۹۲ تا پاییز ۱۳۹۶ نزدیک به ۲/۵ میلیون نفر به جمعیت شاغل کشور افزوده شده که ۱/۷ میلیون نفر، معادل ۶۸/۵ درصد آن به بخش خدمات اضافه شده‌اند. این در حالی است که سهم بخش صنعت از ورودی به بازار کار طی این مدت تنها ۴۱۷ هزار نفر، معادل ۱۶/۹ درصد، بوده است. در نتیجه بخش عمده متقاضیان تازه‌وارد به بازار کار به بخش‌های خدماتی وارد شده‌اند و بخش‌های دیگر در این امر سهم کمتری داشته‌اند.

از نظر دسته‌بندی جنسیتی، به طور معمول شاخص‌های بازار کار در ایران برای

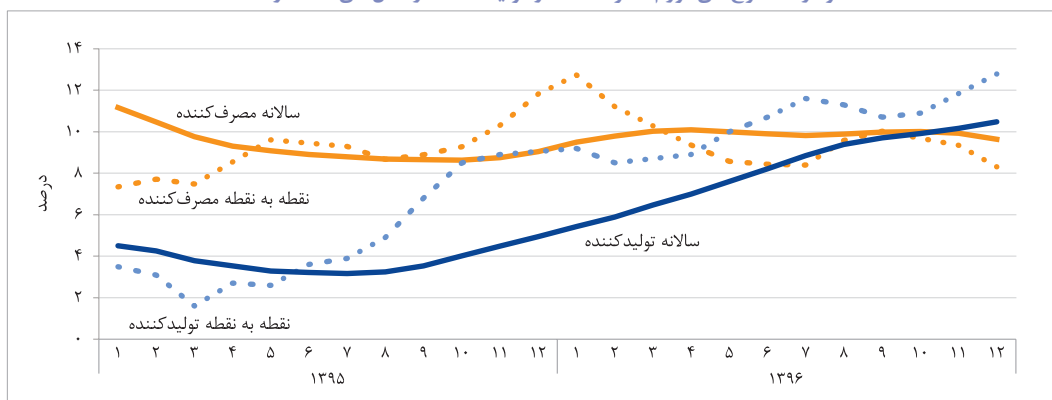
۲. قیمت‌ها و تورم

آغاز شده بود، ادامه داد و از ۱۰/۷ درصد در آذرماه به ۱۲/۸ درصد در اسفند رسید. با توجه به اثرگذاری نرخ تورم تولیدکننده بر نرخ تورم مصرف‌کننده با وقفه‌ای چندماهه، انتظار می‌رود روند کاهش نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۷ متوقف شود. در نمودار ۳ مشاهده می‌شود که از تیرماه به بعد، نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده از نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده بالاتر بوده که این به معنی سرعت بیشتر افزایش قیمت کالاهای تولید شده در کارخانه نسبت به قیمت بازاری محصولات مصرفی است.

نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده که در پایان پاییز ۱۳۹۶ به ۱۰/۰ درصد رسیده بود، در زمستان وارد روندی کاهشی شد و در پایان اسفند رقم ۸/۳ درصد را ثبت کرد. نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در پایان هر ماه نیز در فصل زمستان روند باثباتی را طی کرد و مانند دو فصل قبل از آن پیرامون ۱۰ درصد با دامنه بسیار کمی در نوسان بود که نهایتاً در آخر اسفندماه به ۹/۶ درصد رسید و برای دومین سال متوالی تک‌رقمی باقی ماند.

نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده نیز به روند افزایشی که از پایان پاییز ۱۳۹۶

نمودار ۳ - نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و شاخص قیمت تولیدکننده، شماره‌های مختلف

گروه دخانیات بوده است. با توجه به وزن بالای گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در سبد مصرفی و کاهش چشمگیر ۷/۳ واحد درصدی نرخ تورم نقطه به نقطه این گروه در پایان زمستان ۱۳۹۶ نسبت به پایان پاییز، بخشی از کاهش نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده در پایان اسفند را می‌توان به این امر نسبت داد. لازم به ذکر است که نرخ تورم نقطه به نقطه گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها نیز که دارای بالاترین وزن در سبد مصرفی است در دوره مورد بررسی ۰/۳ واحد درصد کاهش یافته است. جدول ۴ نرخ‌های تورم نقطه به نقطه را در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی در پاییز و زمستان ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

با توجه به روند افزایشی نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده در ماه‌های اخیر، انتظار می‌رود نرخ تورم مصرف‌کننده نیز در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۷ افزایش یابد. صندوق بین‌المللی پول نیز نرخ تورم سالانه برای سال ۱۳۹۷ را حدود ۱۲ درصد پیش‌بینی کرده است.

بررسی نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک کالاهای قابل تجارت و غیرقابل تجارت حاکی از آن است که نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای قابل تجارت از ابتدای پاییز ۱۳۹۶ وارد روندی افزایشی شده و از ۸/۹ درصد در مهرماه به ۱۰/۲ درصد در بهمن‌ماه رسیده است. این افزایش نرخ را می‌توان تا حدی به تضعیف قابل ملاحظه ریال در مقابل سایر ارزهای خارجی در پاییز و زمستان، حذف برخی اقلام وارداتی از لیست دریافت‌کنندگان ارز مبادله‌ای و نیز افزایش قیمت جهانی برخی اقلام مصرفی در فصل پاییز نسبت داد. نرخ تورم کالاهای غیرقابل تجارت نیز از ابتدای پاییز ۱۳۹۶ شروع به افزایش نمود و از ۸/۰ درصد در مهرماه به ۹/۲ درصد در بهمن‌ماه رسید.

گزارش منتشرشده از سوی بانک مرکزی از نرخ تورم اقلام سبد مصرفی کالاها و خدمات در پایان اسفند ۱۳۹۶ نشان می‌دهد که در میان ۱۲ گروه اصلی در سبد کالاها و خدمات مصرفی، بیشترین کاهش نرخ تورم نقطه به نقطه در طول زمستان ۱۳۹۶ مربوط به گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و بیشترین افزایش آن مربوط به

جدول ۴- نرخ تورم نقطه به نقطه در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی در پاییز و زمستان ۱۳۹۶ (درصد)

اسفند	بهمن	دی	آذر	آبان	مهر	وزن در سبد مصرفی	کل
۸/۳	۹/۴	۹/۷	۱۰/۰	۹/۶	۸/۴	۱۰۰/۰۰	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۸/۹	۸/۸	۸/۸	۹/۲	۸/۴	۷/۴	۳۷/۰۵	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۷/۰	۱۱/۵	۱۳/۷	۱۴/۳	۱۳/۹	۱۱/۴	۲۵/۵۱	حمل و نقل
۷/۵	۶/۸	۶/۴	۶/۷	۵/۶	۵/۹	۸/۹۰	بهداشت و درمان
۸/۵	۸/۷	۸/۵	۸/۵	۸/۴	۷/۹	۷/۸۳	پوشاک و کفش
۶/۰	۵/۴	۴/۹	۴/۹	۵/۰	۵/۵	۴/۶۲	اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده
۹/۳	۸/۸	۸/۲	۸/۵	۸/۴	۸/۳	۴/۳۳	کالاها و خدمات متفرقه
۱۳/۴	۱۲/۷	۱۱/۶	۱۱/۴	۹/۸	۹/۶	۳/۱۷	ارتباطات
۲/۱	۱/۷	۰/۸	۶/۸	۷/۱	۷/۲	۲/۳۰	تفریح و امور فرهنگی
۱۲/۱	۱۱/۴	۱۰/۰	۸/۹	۹/۶	۱۰/۹	۲/۰۷	تحصیل
۱۴/۱	۱۴/۱	۱۴/۱	۱۳/۹	۸/۳	۸/۲	۲/۰۳	رستوران و هتل
۱۱/۳	۱۱/۵	۱۱/۸	۱۲/۳	۱۲/۱	۱۱/۹	۱/۸۲	دخانیات
۱۸/۰	۱/۸	۱/۱	۰/۹	۰/۷	۰/۴	۰/۳۷	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداختها

نیمه نخست سال ۱۳۹۶ با ۲۰/۹ درصد رشد به ۲۹/۲ میلیارد دلار رسیده است. ارزش صادرات غیرنفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ با ۷/۸ درصد رشد به حدود ۱۴/۴ میلیارد دلار رسیده است. این در حالی است که ارزش واردات غیرنفتی در همین مدت با افزایش قابل توجه ۲۲/۴ درصدی روبه‌رو شده و به ۳۲/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. در نتیجه این تغییرات، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با رشدی ۳۶/۸ درصدی به حدود ۱۸/۵ میلیارد دلار رسیده است. با در نظر گرفتن تحولات مربوط به صادرات و واردات کالاهای نفتی و غیرنفتی، مازاد تراز حساب کالا در دوره مذکور در حدود ۱۰/۷ میلیارد دلار بوده است که رشدی ۰/۷ درصدی نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، افزایش ارزش صادرات نفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ با رشد قابل توجه واردات کالا همزمان بوده که در نتیجه آن تراز حساب کالا با تغییرات چشمگیری روبه‌رو نشده است. جدول ۵ تراز حساب جاری و زیربخش‌های آن را در فصل‌های مختلف سال‌های ۹۶-۱۳۹۴ نشان می‌دهد.

آمار مربوط به تحولات بخش نفت نشان می‌دهد که حجم تولید نفت و صادرات نفتی پس از رسیدن به اوج خود در پاییز ۱۳۹۵، با اندکی کاهش مواجه شده و طی ۳ فصل بعد از آن به ترتیب به طور میانگین در سطح ۳/۹ و ۲/۳ میلیون بشکه در روز قرار داشتند.^۳ روند این تغییرات نشان می‌دهد که در ۶ ماه نخست سال ۱۳۹۶، تولید نفت خام و صادرات نفتی به ترتیب با رشد ۷/۹ و ۱۳/۱ درصد روبه‌رو شده‌اند. از سوی دیگر میانگین قیمت هر بشکه نفت خام سنگین ایران در بازارهای جهانی در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ با رشدی در حدود ۱۷/۶ درصد به ۴۸/۶ دلار رسیده است. این در حالی است که روند افزایشی قیمت نفت خام ایران که از دی ۱۳۹۴ آغاز شده بود، از خردادماه سال ۱۳۹۶ شتابی دو چندان گرفت و در آذرماه به حدود ۶۰/۹ دلار به ازای هر بشکه رسید که بالاترین نرخ از اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۴ محسوب می‌شود. در نتیجه این تحولات، ارزش صادرات نفتی کشور در ۶ ماه نخست سال ۱۳۹۶ با ۲۰/۵ درصد افزایش به ۲۹/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. همچنین در دوره مذکور واردات نفتی با ۴/۹ درصد افزایش به ۶۵۴ میلیون دلار رسیده است. بدین ترتیب، تراز بازرگانی نفتی کشور در

جدول ۵- تراز حساب جاری و زیربخش‌های آن (میلیون دلار)

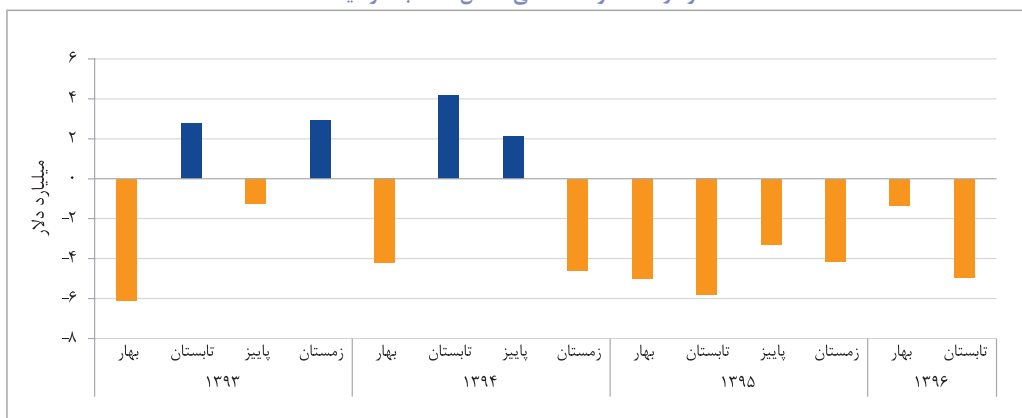
۱۳۹۶		۱۳۹۵		۱۳۹۴		۱۳۹۳		۱۳۹۲	
تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
۵,۶۶۷	۵,۰۵۹	۴,۸۰۷	۵,۳۸۷	۴,۱۲۷	۶,۵۲۲	۳۷۷	۴,۲۵۸	۲,۷۶۵	۴,۷۷۸
-۲,۲۹۷	-۱,۷۱۳	-۷۱۹	-۲,۴۲۸	-۱,۱۸۴	-۱,۶۱۰	-۱,۴۳۰	-۷۵۹	-۱,۰۷۷	-۱,۲۰۶
۲۳۸	۲۶۳	۲۴۳	۱۲۷	۳۶۰	۱۹۸	-۲۳	۱۸۹	۳۶۰	۲۳۷
۱۱۰	۱۱۴	۱۴۲	۱۳۹	۱۵۶	۱۲۱	۱۳۹	۱۲۸	۱۴۲	۱۳۸
۳,۷۱۸	۳,۷۲۳	۴,۴۷۳	۳,۲۲۵	۳,۴۵۹	۵,۲۳۱	-۹۳۷	۳,۸۱۶	۲,۱۹۰	۳,۹۴۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

حدود ۶/۷ میلیارد دلار مربوط به اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در محاسبات تراز پرداختها که بخشی از آن ناشی از ورود و خروج کالا از مبادی غیررسمی است، مانده ذخایر بین‌المللی کشور در پایان نیمه نخست سال ۱۳۹۶ با حدود ۵/۶ میلیارد دلار کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ در حدود ۱۱۵ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود.

آمار مربوط به حساب سرمایه نشان می‌دهد که در فصل دوم سال ۱۳۹۶ به طور خالص حدود ۵/۰ میلیارد دلار سرمایه از کشور خارج شده که حدود ۱۴/۸ درصد از رقم مشابه سال قبل کمتر است. در مجموع در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ خالص خروج سرمایه با ۴۱/۹ درصد کاهش به حدود ۶/۳ میلیارد دلار رسیده است. نمودار ۴ تحولات فصلی خالص حساب سرمایه را در فصول مختلف سال‌های ۹۶-۱۳۹۳ نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن تغییرات حساب جاری، حساب سرمایه، و همچنین

نمودار ۴- تحولات فصلی خالص حساب سرمایه

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۳. در این بخش هرچا حجم صادرات نفتی ذکر شده است منظور مجموع حجم صادرات نفت خام و خالص صادرات فرآورده‌های نفتی است و هرچا به ارزش صادرات و واردات نفت اشاره شده منظور مجموع ارزش نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی است.

جنوبی، افزایش ۱۱/۳ درصدی صادرات به چین و افت ۱۴/۰ درصدی صادرات به امارات متحده عربی بوده است.

از سوی دیگر، در ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۶ حدود ۴۷/۷ میلیارد دلار کالا از مبادی گمرکی وارد کشور شد که ۲۳/۶ درصد رشد نشان می‌دهد. عمده‌ترین اقلام وارداتی طی این مدت به ترتیب شامل قطعات منفصله جهت تولید خودرو به ارزش ۱/۶ میلیارد دلار، ذرت دامی به ارزش ۱/۴ میلیارد دلار، برنج به ارزش ۱/۰ میلیارد دلار، لوبیای سویا به ارزش ۸۳۸ میلیون دلار و وسایل نقلیه موتوری با حجم ۲۰۰۰-۱۵۰۰ سی‌سی به ارزش ۷۳۹ میلیون دلار بوده است. عمده واردات کشور طی مدت مذکور به ترتیب از کشور چین با سهم ارزشی ۲۴/۲ درصد، امارات متحده عربی با سهم ۱۸/۴ درصد، کره جنوبی با سهم ۶/۹ درصد، ترکیه با سهم ۶/۰ درصد و آلمان با سهم ۵/۵ درصد صورت گرفته است. از نکات قابل توجه در این زمینه می‌توان به رشد ۵۰/۷ درصدی ارزش واردات از امارات متحده عربی طی این ۱۱ ماه نسبت به ۱۱ ماه اول سال ۱۳۹۵ اشاره کرد.

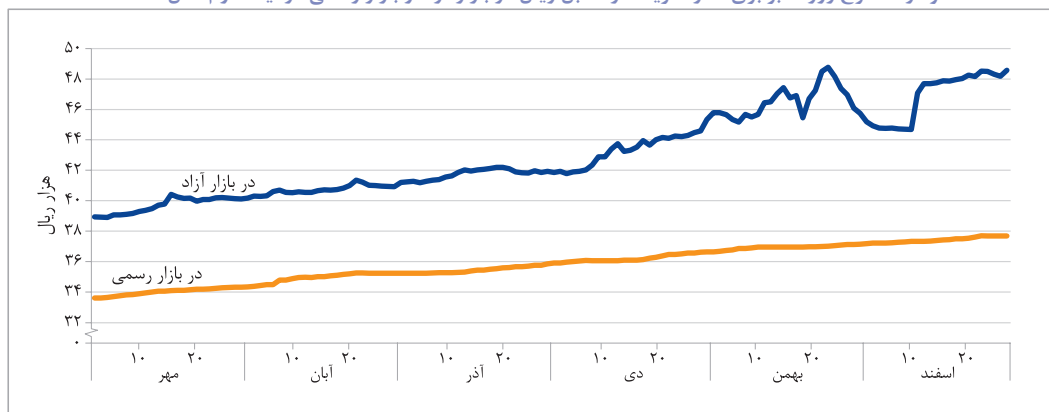
بر اساس گزارش‌های گمرک، مجموع ارزش صادرات غیرنفتی ایران^۴ در ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۶ به حدود ۴۱/۷ میلیارد دلار رسید که رشدی ۵/۰ درصدی را نشان می‌دهد. اقلام عمده صادراتی طی این مدت به ترتیب شامل میعانات گازی به ارزش ۶/۳ میلیارد دلار، گاز طبیعی مایع‌شده به ارزش ۲/۵ میلیارد دلار، پروپان مایع‌شده به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار، متانول به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار و روغن‌های سبک و فرآورده‌ها بجز بنزین به ارزش ۱/۰ میلیارد دلار بوده است. شایان ذکر است که مجموع ارزش صادرات محصولات پتروشیمی در دوره مذکور حدود ۱۴/۲ میلیارد دلار بوده که حکایت از کاهش ۴/۰ درصدی دارد. همچنین ارزش صادرات میعانات گازی نیز حدود ۵/۴ درصد افت کرده است. بیشترین صادرات ایران از لحاظ ارزش در این مدت به ترتیب به کشورهای چین با سهم ۱۹/۷ درصد، امارات متحده عربی با سهم ۱۴/۱ درصد، عراق با سهم ۱۳/۴ درصد، ترکیه با سهم ۹/۳ درصد و کره جنوبی با سهم ۹/۱ درصد بوده است. نکته مهم در این زمینه رشد قابل توجه ۴۱/۰ درصدی صادرات به کره

۴. بازار ارز

بازار ارز ایران در زمستان ۱۳۹۶ نسبت به چهار فصل قبل از آن به مراتب پر نوسان‌تر بود. نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در ادامه روند افزایشی که از ابتدای تابستان شروع کرده بود، از هفته دوم پاییز ۱۳۹۶ از ۴۰ هزار ریال عبور کرد و دیگر از این سطح پایین‌تر نیامد. این نرخ در اواسط بهمن به ۵۰ هزار ریال نیز نزدیک شد و در واپسین روزهای سال پیرامون ۴۸/۳ هزار ریال در نوسان

بود. میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد در زمستان ۱۳۹۶ نسبت به پاییز این سال حدود ۱۲ درصد و نسبت به زمستان ۱۳۹۵ حدود ۱۸ درصد رشد کرده است. نمودار ۵ نرخ‌های روزانه برابری دلار آمریکا در مقابل ریال را در پاییز و زمستان سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

نمودار ۵- نرخ روزانه برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار آزاد و بازار رسمی در نیمه دوم سال ۱۳۹۶

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز تهران

بسته، بانک‌ها از ۲۸ بهمن به مدت ۲ هفته می‌توانستند اقدام به فروش اوراق گواهی سپرده یک ساله با نرخ سود ۲۰ درصد کنند، اوراق سپرده ریالی مبتنی بر ارز بفروشند، یا به پیش‌فروش شش‌ماهه و یک‌ساله سکه طلا در برخی شعب منتخب بپردازند. از بین این سه گزینه، گزینه اول یعنی فروش اوراق گواهی سپرده با نرخ سود ۲۰ درصدی بیشترین متقاضی را نسبت به دو گزینه دیگر داشت. در تکمیل سیاست‌های کنترل بازار ارز، ثبت سفارش با دلار آمریکا توسط بانک مرکزی در اسفندماه نیز ممنوع شد. به دنبال ارائه بسته پیشنهادی بانک مرکزی و اجرایی شدن آن از اواخر بهمن، کمی از التهابات بازار ارز کاسته شد و نرخ ارز رو به کاهش گذاشت و همگام با عرضه ارز مداخله‌ای، قیمت دلار آمریکا به زیر ۴۵ هزار ریال رسید. البته طی اجرای این طرح دو هفته‌ای، برخی صرافی‌ها تعطیل بودند یا معاملات ارزی انجام نمی‌دادند. این وضعیت باز هم دیری نپایید و بازار فروش دلار آمریکا در هفته دوم اسفند به بازاری سه‌نرخ تبدیل شد. به بیان دیگر به جز نرخ مبادله‌ای و نرخ مداخله‌ای، نرخ جدیدی با عنوان نرخ "کف بازار" شکل گرفت. نرخ مداخله‌ای همان نرخ دستوری بانک مرکزی به صرافی‌های منتخب بود که حدوداً ۳ هزار ریال از نرخ کف بازار کمتر بود. این تفاوت چشم‌گیر بین دو نرخ موجب تشکیل صف‌های طولانی برای

روند افزایشی نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد از زمستان ۱۳۹۶ شدت گرفت. برخلاف نظرات رسمی مبنی بر موقتی بودن روند افزایشی این نرخ در نتیجه افزایش تقاضای فصلی ارز، این روند نه تنها تغییر جهت نداد، بلکه با شدت بیشتری ادامه یافت و به افزایش سفته‌بازی در بازار ارز و همچنین شکل‌گیری انتظارات مبنی بر افزایش بیشتر نرخ ارز منجر شد. شکل‌گیری صف‌های طولیل دریافت ارز در مقابل صرافی‌ها گواهی بر این واقعیت بود.

به منظور مقابله با روند افزایشی نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد، بانک مرکزی با شدت عمل بیشتری در بازار ارز وارد شد و علاوه بر عرضه مستقیم اسکناس دلار در بازار آزاد در اواسط بهمن‌ماه، به مدد نیروهای انتظامی اقدام به دستگیری برخی واسطه‌گران بازار ارز و همچنین پلمپ چندین صرافی غیرمجاز نمود. در پی این اقدام تنها چند روز نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد به زیر ۴۶ هزار ریال کاهش یافت و دوباره با جهش قابل ملاحظه‌ای در مدت بسیار کوتاهی در اواسط بهمن تا مرز ۵۰ هزار ریال پیش رفت. البته در زمان بروز این جهش بسیاری از صرافی‌ها از هر گونه خرید و فروش ارز خودداری می‌کردند. در پی این جهش نرخ ارز، بانک مرکزی در واپسین روزهای بهمن‌ماه نسبت به ارائه بسته سه‌گانه خود در جهت کنترل نوسانات بازار ارز اقدام کرد. بر اساس محتوای این

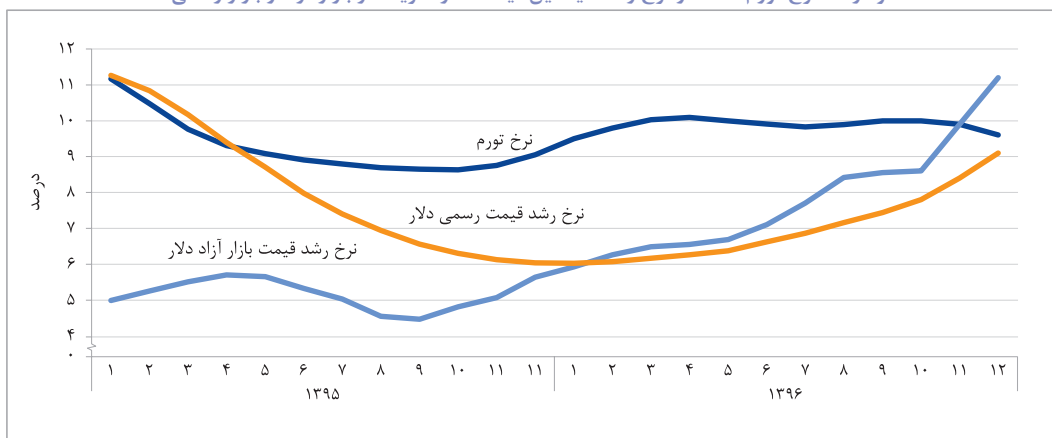
شکاف بین این دو نرخ که در اواخر تابستان به حدود ۱۶ درصد کاهش یافته بود تا پایان سال به بیش از ۲۵ درصد رسید. به این ترتیب احتمال اجرای برنامه یکسان‌سازی نرخ ارز که با شروع به کار دولت یازدهم از سال ۱۳۹۲ وعده داده شده بود، باز هم کمتر شده است.

روند افزایشی نرخ تورم تولیدکننده در ماه‌های اخیر ادامه داشته است. با توجه به اثرگذاری با وقفه این نرخ بر نرخ تورم مصرف‌کننده، احتمالاً نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۷ افزایش خواهد یافت. در صورت تکرار رویه بانک مرکزی و عدم تعدیل نرخ ارز متناسب با تفاوت تورم داخلی و خارجی، ارزش واقعی ریال افزایش یافته و به کاهش رقابت‌پذیری کالاهای صادراتی منجر خواهد شد. نمودار ۶ نرخ‌های تورم و رشد قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی.

دریافت روزانه یک هزار دلار از صرافی‌های منتخب برای هر نفر شد و عملاً به افراد امکان می‌داد که به راحتی از این شکاف قیمتی سود ببرند. به علاوه امتناع از فروش دلار به اشخاص و نیز تخصیص ارز مسافران سفرهای خارجی به صورت مشروط از جمله اقداماتی بود که در آخرین روزهای سال برای کنترل بازار ارز و محدود کردن فعالیت‌های سودگراانه انجام شد. با این حال شکاف ۳ هزار ریالی بین نرخ مداخله‌ای و نرخ کف بازار چندان دوام نیاورد و در ۲۱ اسفند این دو نرخ به یکدیگر نزدیک شدند. به بیان دقیق‌تر بانک مرکزی از این تاریخ ارز را با قیمتی بسیار نزدیک به قیمت بازار به صرافی‌های منتخب عرضه کرد.

نرخ مبادله‌ای دلار آمریکا نیز که از ابتدای تابستان به طور قابل ملاحظه‌ای توسط بانک مرکزی افزایش یافته بود، در اواخر سال از ۳۷ هزار ریال عبور کرد. با وجود این افزایش، از آنجایی که سرعت رشد نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار آزاد نسبت به رشد این نرخ در بازار رسمی به مراتب بیشتر بود،

نمودار ۶- نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ محاسبات تحقیق

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بانک مرکزی در ۱۲ ماه منتهی به این ماه، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی ۷/۶ درصد افزایش یافته که لزوم پیگیری اصلاحات نظام بانکی را بیش از پیش آشکار می‌کند. در این مدت با وجود کاهش بدهی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی به ترتیب به میزان ۵۵/۳ درصد و ۲۷/۴ درصد، بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی ۹۷/۳ درصد رشد کرده و سهم این بدهی‌ها از کل بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از ۳۲ درصد در دی ۱۳۹۵ به ۵۷ درصد در دی ۱۳۹۶ افزایش یافته است. رشد ۱۸ درصدی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در دی ۱۳۹۶ نسبت به پایان اسفند ۱۳۹۵ عامل اصلی رشد پایه پولی در این بازه زمانی بوده است.

بررسی اجزای مختلف پایه پولی بر حسب منابع حاکی از آن است که در دی ۱۳۹۶، سه جزء پایه پولی در جهت افزایش و یک جزء در جهت کاهش آن عمل کرده‌اند. آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد، خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۴/۶ درصد افت کرده در حالی که خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی ۴/۷ درصد، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی ۷/۶ درصد و خالص سایر اقلام ۹/۶ درصد افزایش یافته‌اند. اجزای پایه پولی در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و دی‌ماه این دو سال در جدول ۶ آمده است.

طبق این آمار، در دی ۱۳۹۶ پس از خالص سایر اقلام، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی عامل اصلی رشد پایه پولی بوده است. از طرفی به دلیل رشد بدهی

جدول ۶- اجزای پایه پولی بر حسب منابع (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

دی ۱۳۹۶ نسبت به دی ۱۳۹۵		۱۳۹۶			۱۳۹۵				
سهم از رشد (واحد درصد)	نرخ رشد (درصد)	دی	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	دی	پاییز	
۱۶/۴	۱۶/۴	۲۰۹۵/۳	۱۹۹۵/۰	۱۹۶۴/۹	۱۸۵۱/۹	۱۷۹۸/۳	۱۷۹۸/۷	۱۷۰۴/۷	پایه پولی
۴/۹	۴/۷	۱۹۷۰/۸	۱۹۱۳/۸	۱۸۷۴/۴	۱۸۵۳/۹	۱۹۲۴/۶	۱۸۸۱/۶	۱۸۹۸/۲	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
-۰/۶	-۴/۶	۲۱۸/۲	۲۷۹/۹	۲۹۲/۲	۲۸۲/۰	۲۰۲/۶	۲۲۸/۸	۲۳۳/۱	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۴/۵	۷/۶	۱۱۷۴/۸	۱۱۳۰/۷	۱۰۹۷/۱	۱۰۱۳/۷	۹۹۶/۹	۱۰۰۹۲/۰	۱۰۰۴۷/۹	بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
۷/۶	۹/۶	-۱۲۶۸/۵	-۱۳۲۹/۴	-۱۲۹۸/۸	-۱۲۹۷/۷	-۱۳۲۵/۸	-۱۴۰۳/۷	-۱۴۷۴/۵	خالص سایر اقلام

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

ضریب فزاینده نقدینگی در پایان دی ۱۳۹۶ با رشد ۷/۷ درصدی به ۷/۰ واحد رسید. کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها و همچنین کاهش نسبت سپرده‌های دیداری (ذخایر اضافی) بانک‌ها نزد بانک مرکزی به کل سپرده‌ها اثر افزایشی بر ضریب فزاینده نقدینگی داشته است. در این میان، حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص با رشد ۱۰/۵ درصدی و سپرده‌های دیداری با رشد ۲۱/۸ درصدی به ترتیب ۰/۳ واحد درصد و ۲/۱ واحد درصد در رشد نقدینگی سهم داشته‌اند. جدول ۷ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و دی‌ماه این دو سال نشان می‌دهد.

جدول ۷- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

دی ۱۳۹۶ نسبت به دی ۱۳۹۵	۱۳۹۶				۱۳۹۵			
	نرخ رشد (واحد درصد)	دی	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	دی	پاییز
۲۲/۲	۱۴,۶۲۱/۲	۱۴,۴۵۳/۱	۱۳,۸۹۹/۵	۱۳,۱۴۹/۱	۱۲,۵۳۳/۹	۱۱,۹۶۶/۰	۱۱,۸۴۸/۶	نقدینگی
۲/۴	۱,۸۰۱/۶	۱,۷۳۷/۴	۱,۶۸۲/۴	۱,۶۴۷/۱	۱,۶۳۰/۳	۱,۵۰۹/۷	۱,۵۴۰/۷	حجم پول
۰/۳	۳۵۸/۱	۳۴۸/۶	۳۴۴/۷	۳۴۰/۱	۳۹۳/۳	۳۲۴/۱	۳۲۷/۷	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۲/۱	۱,۴۴۳/۵	۱,۳۸۵/۸	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۰۷/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۱۸۵/۶	۱,۲۱۳/۰	سپرده‌های دیداری
۱۹/۸	۱۲,۸۲۹/۶	۱۲,۷۱۵/۷	۱۲,۲۱۷/۱	۱۱,۵۰۲/۰	۱۰,۹۰۳/۶	۱۰,۴۵۶/۳	۱۰,۳۰۷/۹	شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)
-	۷/۰	۷/۲	۷/۱	۷/۱	۷/۰	۶/۵	۷/۰	ضریب فزاینده نقدینگی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

تحقق است. در این دوره ۳۰ بانک و مؤسسه اعتباری در بازار بین‌بانکی فعالیت داشته‌اند که نسبت به دوره مشابه سال قبل یک واحد کاهش نشان می‌دهد. وضعیت بازار بین‌بانکی در یازده ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ در جدول ۸ مقایسه شده است.

خلاصه عملکرد بازار بین‌بانکی کشور در یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد تعداد و متوسط ارزش روزانه کل معاملات انجام‌شده در این بازار به ترتیب ۱۹/۸ درصد و ۸۸/۲ درصد رشد کرده و به ۳۴,۸۵۹ فقره با متوسط ارزش روزانه ۲۰۷ هزار میلیارد ریال رسیده است. از این آمار می‌توان نتیجه گرفت تعمیق بازار بین‌بانکی به عنوان یکی از اهداف بانک مرکزی در حال

جدول ۸- وضعیت بازار بین‌بانکی در یازده ماهه اول سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

تغییرات یازده ماهه اول ۱۳۹۶ نسبت به یازده ماهه اول ۱۳۹۵	۱۳۹۶ بهمن	یازده ماهه اول سال ۱۳۹۶	یازده ماهه اول سال ۱۳۹۵	شرح
-۳/۲ درصد	۲۹	۳۰	۳۱	تعداد اعضای فعال
۱۹/۸ درصد	۳,۶۳۷	۳۴,۸۵۹	۲۹,۰۹۱	تعداد معاملات
۸۸/۲ درصد	۳۳۸	۲۰۷	۱۱۰	متوسط ارزش روزانه معاملات (هزار میلیارد ریال)
۰/۱ واحد درصد	۱۸/۱	۱۸/۷	۱۸/۶	نرخ سود موزون (درصد)
۱/۰ واحد درصد	۹۹/۱	۹۸/۴	۹۷/۴	سهم ارزشی معاملات یک شبه (درصد)
-۱/۰ واحد درصد	۰/۹	۱/۶	۲/۶	سهم ارزشی معاملات دو روزه و بیشتر (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش عملکرد بازار بین‌بانکی کشور در یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۶

۱۰/۴ درصد از کل نقدینگی بوده و نسبت به آبان ۱۳۹۶ به مقدار ۰/۷ درصد افزایش داشته است. نسبت ارزش تراکنش‌های شاپرک به نقدینگی^۵ در یک روند افزایشی از ۶/۶ درصد در فروردین ۱۳۹۲ به ۱۰/۴ درصد در آذر ۱۳۹۶ رسیده است. این در حالی است که اسکناس و مسکوک در دست اشخاص نسبت به نقدینگی در این مدت روندی در مجموع کاهش داشته و از ۶/۰ درصد به ۲/۴ درصد رسیده است. به عبارت دیگر، گسترش نفوذ ابزارهای پرداخت الکترونیکی یکی از دلایل کاهش ۳/۶ واحد درصدی نسبت اسکناس و مسکوک به نقدینگی در بازه مورد بررسی بوده است و پیش‌بینی می‌شود این روند کاهش همچنان ادامه داشته باشد.

بررسی معاملات بازار بین‌بانکی به تفکیک سررسید نشان می‌دهد در یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۶، ۹۸/۴ درصد از ارزش معاملات مربوط به معاملات یک شبه بوده که با تأمین مالی کوتاه‌مدت بازار بین‌بانکی سازگار است. تحلیل نرخ سود موزون ماهانه بازار بین‌بانکی در مقاطع ماهانه نشان‌دهنده آن است که روند افزایشی نرخ سود موزون که از ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۵ شروع شده بود، از مرداد ۱۳۹۶ معکوس شده و با روند نزولی به ۱۸/۱ درصد در بهمن این سال رسیده است. بخشی از این کاهش به دلیل منظم‌تر شدن انتشار اوراق بدهی دولت بوده است.

در بخش نظام‌های پرداخت و طبق گزارش شرکت شاپرک از عملکرد صنعت پرداخت در بهمن ۱۳۹۶، ارزش تراکنش‌های این شرکت در آذر ۱۳۹۶ برابر با

۵. بالا بودن نرخ سود به رشد غیرمعمول سپرده‌های غیردیداری از محل پرداخت سود به این سپرده‌ها انجامیده است. یکی از مؤلفه‌های افت کیفیت نقدینگی، افزایش نسبت شبه‌پول به پول در ترکیب نقدینگی است که بر سرعت گردش نقدینگی اثر می‌گذارد. کاهش مداوم کیفیت دارایی‌های نظام بانکی از مسیر کاهش کیفیت نقدینگی سبب شده است با وجود رشدهای بالای نقدینگی در سطح کلان، شاهد تنگنای اعتباری باشیم.

۶. این شاخص میزان تأثیرگذاری صنعت پرداخت الکترونیکی را در تسهیل مبادلات اقتصادی کشور نشان می‌دهد.

۶. وضعیت مالی دولت

۶.۱. عملکرد ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶

معادل ۲۷۲/۱ هزار میلیارد ریال متحمل هزینه شد و به این ترتیب سطح واگذاری دارایی‌های مالی به رقم قابل توجه ۶۰۷/۲ هزار میلیارد ریال رسید. بخش عمده واگذاری دارایی‌های مالی مربوط به انتشار اوراق بدهی دولتی است و این واگذاری‌ها در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۳۴/۹ درصد بیشتر از مجوز قانون بودجه رقم خورد. بار مالی بازپرداخت اوراق دولتی نیز با سرعت زیادی در حال افزایش است. در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ تملک دارایی‌های مالی رشد ۲۴۴/۸ درصدی داشته است. در قانون "برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران" سقف مانده بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی معادل ۴۰ درصد در نظر گرفته شده است، در حالی که برآورد می‌شود این رقم در حال حاضر به حدود ۴۵ درصد رسیده باشد. این رقم اگرچه در مقایسه با بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا چندان بالا نیست، لزوم برنامه‌ریزی بلندمدت دولت برای مدیریت بدهی‌هایش را گوشزد می‌کند. در حال حاضر هیچ برنامه‌ای برای رسیدن به مزاد بودجه و بازپرداخت بدهی‌های ناشی از کسری‌های مزمین بودجه‌های سال‌های گذشته وجود ندارد و دولت بی‌محابا نسبت به ایجاد بدهی جدید اقدام می‌کند. این در حالی است که قیمت نفت چشم‌انداز مناسبی ندارد و با کاهش سهم نفت از بودجه دولت، احتمالاً شاهد تشدید کسری‌های بودجه در سال‌های آینده خواهیم بود. نفت که در سال‌های نه چندان دور سهم عمده‌ای در کل درآمدهای دولت داشت، در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ تنها ۳۹/۵ درصد از کل درآمدهای دولت را پوشش داده است.

جدول ۹ عملکرد مالی دولت را در سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

درآمدهای مالیاتی که در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ رشد منفی را تجربه کرده بودند، در نیمه دوم سال افزایش یافتند و در مجموع ده ماهه نخست این سال رشد اسمی ۶/۸ درصدی را به ثبت رساندند، اگرچه همچنان رشد واقعی این درآمدها منفی است. درآمدهای مالیاتی دولت در این مدت ۱۸/۳ درصد کمتر از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه بودند. سایر درآمدهای جاری نیز با رشد اندک ۵/۳ درصدی، تنها ۶۲/۲ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را پوشش دادند. این در حالی است که پرداخت‌های جاری دولت با رشد ۱۴/۸ درصدی، معادل ۸۵/۱ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را محقق کردند. رشد اندک درآمدهای جاری در مقابل رشد قابل توجه پرداخت‌های جاری موجب تشدید کسری تراز عملیاتی شد، به نحوی که در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ کسری تراز عملیاتی با رشد ۲۸/۰ درصدی به ۷۵۷/۰ هزار میلیارد ریال رسید.

در همین مدت درآمدهای نفتی با وجود رشد ۴۶/۰ درصدی، تنها ۷۵/۲ درصد از ارقام مصوب قانون بودجه را پوشش دادند. پرداخت‌های عمرانی نیز با رشد قابل توجه ۸۰/۰ درصدی به سطح ۲۹۹/۸ هزار میلیارد ریال رسیدند که تنها نیمی از تکلیف قانون بودجه بوده است.

در مجموع رشد کل درآمدهای دولت در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۱۹/۱ درصد و کمتر از رشد ۲۰/۴ درصدی کل هزینه‌های دولت در همین مدت بود و به این ترتیب کسری بودجه دولت با رشد ۲۷/۷ درصدی به ۳۳۵/۱ هزار میلیارد ریال رسید. علاوه بر این کسری بودجه، دولت برای بازپرداخت بدهی‌های قبلی یا همان تملک دارایی‌های مالی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶

جدول ۹ - وضعیت مالی دولت در سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

درصد تحقق عملکرد ده ماهه نخست ۱۳۹۶ نسبت به مصوب ده ماهه قانون بودجه	ده ماهه نخست		پاییز		تابستان		بهار	
	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ
۷۴/۱	۱۹/۱	۱,۸۱۹/۸	۲۲/۳	۵۷۹/۲	۱/۷	۵۹۰/۵	۶۶/۸	۴۲۶/۱
۸۱/۷	۶/۸	۷۹۷/۷	۱۳/۸	۲۵۲/۶	۰/۴	۲۴۹/۳	-۱/۶	۱۸۱/۹
۶۲/۲	۵/۳	۳۰۰/۴	۸۰/۱	۱۳۲/۹	-۳۶/۹	۸۲/۱	۱۰۷/۰	۵۴/۵
۷۵/۲	۴۶/۰	۷۱۸/۵	۹/۲	۱۹۳/۰	۲۷/۹	۲۵۷/۸	۳۳۳/۲	۱۸۸/۹
۷/۲	-۱۲/۹	۳/۱	-۳۰/۰	۰/۷	۴۰/۹	۱/۴	۱۳/۵	۰/۸
۷۹/۰	۲۰/۴	۲,۱۵۴/۹	۶۰/۵	۷۸۳/۴	-۱۱/۵	۵۹۶/۹	۴۴/۴	۶۰۰/۸
۸۵/۱	۱۴/۸	۱,۸۱۱/۴	۲۴/۷	۵۶۰/۳	-۹/۶	۵۲۶/۱	۴۸/۸	۵۴۸/۸
۵۰/۱	۸۰/۰	۲۹۹/۸	۵۲۳/۰	۲۲۴/۰	-۴۲/۲	۷۰/۰	۴۸۹/۰	۸/۲
۱۲۴/۳	۲۷/۷	-۳۳۵/۱	۱,۲۸۸/۰	-۲۰۴/۳	-۹۳/۲	-۶/۴	۸/۹	-۱۷۴/۷
۱۱۳/۲	۲۸/۰	-۷۵۷/۰	۱۱/۱	-۱۷۴/۰	۱۱/۱	-۱۹۵/۶	۷۵/۸	-۲۵۶/۲
۱۰۵/۸	۲۸/۲	۴۲۱/۹	-۱۲/۴	-۳۰/۳	۱۳۰/۱	۱۸۹/۲	۳۲۹/۸	۱۸۱/۴
۱۳۴/۹	۷۷/۹	۶۰۷/۲	۳۹۹/۴	۳۴۸/۱	-۳۷/۰	۶۸/۹	۱۱/۷	۱۸۴/۴
۱۵۰/۵	۳۴۴/۸	۲۷۲/۱	۱۶۲/۱	۱۴۳/۹	۳۰۲/۸	۶۲/۴	۱۱۱/۴	۹/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف. یادداشت: اختلاف بین هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت‌شده است.

و مالیات بر کالاها و خدمات رشد ۱۴/۷ درصدی را تجربه کرده‌اند. مالیات بر ارزش افزوده به تنهایی بیش از یک‌چهارم کل درآمدهای مالیاتی را در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به خود اختصاص داده و در سال‌های اخیر به یکی از ارکان اصلی نظام مالیاتی کشور تبدیل شده است. رشد درآمدهای ناشی از این پایه مالیاتی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ معادل ۱۶/۵ درصد بوده است. جدول ۱۰ اجزای درآمدهای مالیاتی دولت را در ده ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ برخلاف سال پیش از آن سهم عمده درآمدهای مالیاتی مربوط به مالیات‌های غیرمستقیم بوده است. رشد منفی ۸/۶ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات اشخاص حقوقی به کاهش سهم این نوع مالیات از کل درآمدهای مالیاتی منجر شده و عامل اصلی رشد منفی ۴/۲ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات‌های مستقیم بوده است. رشد درآمدهای ناشی از مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت نیز اندک و کمتر از نرخ تورم بوده است. در مقابل و در زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم، مالیات بر واردات رشد ۳۰/۱ درصدی

جدول ۱۰ - اجزای درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال - درصد)

ده ماهه نخست ۱۳۹۶			ده ماهه نخست ۱۳۹۵			
رشد	سهم	مبلغ	رشد	سهم	مبلغ	
۶/۸	۱۰۰/۰	۷۹۷/۷	۲۸/۴	۱۰۰/۰	۷۴۶/۹	درآمدهای مالیاتی
-۴/۲	۴۶/۲	۳۶۸/۸	۲۳/۹	۵۱/۶	۳۸۵/۰	مستقیم
-۸/۶	۲۸/۱	۲۲۴/۲	۲۳/۳	۳۲/۹	۲۴۵/۴	اشخاص حقوقی
۳/۴	۱۵/۴	۱۲۲/۵	۲۶/۲	۱۵/۹	۱۱۸/۵	بر درآمد
۴/۳	۲/۸	۲۲/۱	۱۸/۶	۲/۸	۲۱/۲	بر ثروت
۱۸/۵	۵۳/۸	۴۲۸/۹	۳۳/۶	۴۸/۴	۳۶۱/۸	غیرمستقیم
۳۰/۱	۱۴/۷	۱۱۷/۳	۳۱/۴	۱۲/۱	۹۰/۲	بر واردات
۱۴/۷	۳۹/۱	۳۱۱/۵	۳۴/۴	۳۶/۴	۲۷۱/۷	بر کالاها و خدمات
۱۶/۵	۲۵/۲	۲۰۱/۱	۳/۱	۲۳/۱	۱۷۲/۶	بر ارزش افزوده

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۶.۲. قانون بودجه سال ۱۳۹۷

نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کمتر از نرخ تورم انتظاری است. بودجه عمومی دولت نیز ۴/۳ درصد بیشتر از رقم پیشنهادی لایحه دولت به تصویب رسیده و رشد ۱۱/۱ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۶ تجربه کرده است. جدول ۱۱ ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۷ را نشان می‌دهد.

در واپسین روزهای سال ۱۳۹۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. این قانون تغییرات قابل توجهی نسبت به لایحه تهیه شده از سوی دولت تجربه کرده و بودجه کل کشور ۲/۳ درصد بیش از رقم پیشنهادی دولت تصویب شده است. با این حال رشد ۶/۱ درصدی بودجه کل کشور در سال ۱۳۹۷

جدول ۱۱ - ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۷ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف			منابع		
رشد نسبت به قانون ۱۳۹۶	رشد نسبت به لایحه	قانون ۱۳۹۷	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۶	رشد نسبت به لایحه	قانون ۱۳۹۷
۱۵/۶	۶/۱	۲,۹۳۳/۹	۲۳/۸	۱۱/۵	۲,۱۵۵/۹
-۱۳/۱	۲/۶	۶۲۰/۰	-۹/۶	۰/۹	۱,۰۷۵/۶
۴۲/۸	-۱/۳	۳۰۷/۹	۱۷/۴	-۷/۴	۶۳۰/۴
۱۱/۴	۴/۹	۳,۸۶۱/۹	۱۱/۴	۴/۹	۳,۸۶۱/۹
۹/۵	۰/۴	۵۷۰/۷	۹/۵	۰/۴	۵۷۰/۷
۱۱/۱	۴/۳	۴,۴۳۲/۶	۱۱/۱	۴/۳	۴,۴۳۲/۶
۴/۸	۳/۱	۸,۳۹۱/۲	۴/۸	۳/۱	۸,۳۹۱/۲
۶/۱	۲/۳	۱۲,۲۲۵/۵	۶/۱	۲/۳	۱۲,۲۲۵/۵

مأخذ: قوانین بودجه سنواری کل کشور

با قیمتی کمتر از قیمت واقعی و عرضه شده در بورس کالا می‌فروشند و متعاقباً جنگ قیمتی بین صادرکنندگان رسمی و غیررسمی بازار صادرات قیر شکل می‌گیرد. دولت به درستی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ این بند را حذف کرده بود، اما نمایندگان مجلس دوباره آن را به قانون بودجه اضافه کردند و حتی تأکید کردند که این قیر به عنوان وسیله تسویه بدهی دستگاه‌ها به شرکت‌های تولیدکننده قیر استفاده شود. توزیع قیر رایگان در قانون بودجه سال ۱۳۹۶ به حدی زیاد بود که در آذرماه این سال به منظور تهاتر بدهی دستگاه‌های اجرایی به پیمانکاران از طریق تحویل قیر، طرحی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که نشان می‌دهد قیر عرضه شده بسیار بیشتر از نیاز پروژه‌های عمرانی بوده است. اصولاً این شیوه بودجه‌ریزی شفافیت و انضباط بودجه‌ای را مختل می‌کند.

همچنین در لایحه بودجه ارائه شده از سوی دولت، معادل ۴۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات از محل صندوق توسعه ملی برای خرید تجهیزات و به‌روزرسانی آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی و فناوری در نظر گرفته شده بود که پس از دوره تنفس دو ساله از محل درآمدهای اختصاصی آنها بازپرداخت شود. نمایندگان مجلس، دانشگاه آزاد اسلامی را به این بند اضافه کرده‌اند. فارغ از این بحث که آیا تأمین منابع دانشگاه آزاد اسلامی از محل صندوق توسعه ملی طبق تکلیف قانون بودجه با اساسنامه‌های صندوق توسعه ملی و دانشگاه آزاد اسلامی و اصول بودجه‌ریزی مطابقت دارد یا خیر، این دانشگاه جزو دستگاه‌های دولتی محسوب نمی‌شود و بنابراین درآمد اختصاصی

در پایان سال ۱۳۹۶ نرخ دلار رسمی حدود ۳۷,۷۰۰ ریال بوده است. در نیمه نخست این سال به طور متوسط روزانه ۲/۴ میلیون بشکه در روز خالص صادرات نفت، فرآورده‌های نفتی و میعانات گازی رقم خورده است. آخرین آمار موجود قیمت نفت ایران مربوط به آذرماه سال ۱۳۹۶ و معادل ۶۰/۹ دلار در هر بشکه بوده است. با لحاظ کردن این داده‌ها برای سال ۱۳۹۷، سهم دولت از کل درآمد صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی کشور ۱۰,۰۷۶ هزار میلیارد ریال در سال خواهد شد. البته انتظار می‌رود نرخ رسمی دلار در سال ۱۳۹۷ بیشتر از ۳۷,۷۰۰ ریال شود که این افزایش ممکن است با کاهش قیمت نفت خنثی شود. با این حال دولت در لایحه بودجه درآمدهای نفتی را معادل ۱,۰۱۰/۱ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته بود و مجلس این رقم را در قانون بودجه ۱۳۹۷ به ۱,۰۰۷/۱ هزار میلیارد ریال کاهش داد.

یکی از تغییرات قانون بودجه نسبت به لایحه دولت، اضافه کردن توزیع ۴ میلیون تن قیر رایگان از سوی شرکت ملی نفت ایران تا سقف ۳۰ هزار میلیارد ریال به نسبت‌های مشخص بین دستگاه‌های اجرایی با اولویت تأدیه بدهی دستگاه‌های مذکور به شرکت‌های تولید قیر است. توزیع قیر رایگان در قوانین بودجه سال‌های اخیر با هدف کمک به پیمانکاران طرح‌های نیمه‌تمام گنجانده شده است. این مسأله فارغ از این که زمینه فساد و رانت‌خواری را فراهم می‌کند، موجب شده است دستگاه‌ها از قیر به عنوان وسیله تسویه حساب مالی استفاده کنند. به این ترتیب پیمانکارانی که بابت طلب خود قیر دریافت می‌کنند، آن را

ندارد که محل بازپرداخت این تسهیلات باشد.

فقط دو لایه وجود داشت. در قانون بودجه نرخ مالیات بر درآمد حقوق کارکنان دولتی و غیردولتی برای درآمد بیش از ۲۷۶ میلیون ریال سالانه تا سه برابر آن معادل ۱۰ درصد، از سه برابر تا چهار برابر معادل ۱۵ درصد، از چهار برابر تا شش برابر معادل ۲۵ درصد و بیش از شش برابر معادل ۳۵ درصد تعیین شده است، در حالی که نرخ مالیات بر درآمد حقوق در لایحه بودجه برای درآمد بیش از ۲۴۰ میلیون ریال سالانه تا پنج برابر آن معادل ۱۰ درصد و بیش از پنج برابر معادل ۲۰ درصد در نظر گرفته شده بود. تغییرات مصوب مجلس علاوه بر این که درآمدهای مالیاتی دولت را از این محل افزایش می‌دهد، اثرات بازتوزیعی مناسب‌تری دارد. همچنین یکی از روش‌های مورد استفاده برخی از شرکت‌ها برای فرار مالیاتی، ثبت بخشی از سود در قالب پرداخت حقوق‌های بالا است و قانون بودجه مصوب مجلس، انگیزه این نوع فرار مالیاتی را کاهش می‌دهد.

شاید مهم‌ترین تغییر قانون بودجه سال ۱۳۹۷ نسبت به لایحه پیشنهادی دولت مربوط به هدفمندی یارانه‌ها باشد. در لایحه بودجه پیشنهاد شده بود که سازمان هدفمندی یارانه‌ها به یکی از زیرمجموعه‌های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تبدیل شود تا منابع و مصارف آن بر همین اساس به طور شفاف در قانون بودجه لحاظ شده و توسط دیوان محاسبات کل کشور مورد تفریغ قرار گیرد. در قانون بودجه مصوب مجلس الحاق سازمان هدفمندی یارانه‌ها به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی منتفی شده، اما منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها طبق جدول ۱۲ لحاظ شده است.

جدول ۱۲ - منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ (هزار میلیارد ریال)

مبلغ	پرداختی‌ها (مصارف)	مبلغ	دریافتی‌ها (منابع)
۵۰/۰	مالیات بر ارزش افزوده فرآورده‌های نفتی	۵۷۲/۴	حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی
۳۷/۰	سهم ۱۴/۵ درصدی شرکت ملی نفت از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی	۱۷۶/۰	حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی
۷۲/۸	هزینه حمل و نقل، توزیع و فروش فرآورده‌های نفتی	۲۱۷/۸	حاصل از فروش داخلی و صادراتی برق
۶۰/۰	واردات فرآورده‌های نفتی، سهم ۱۴/۵ درصدی شرکت ملی نفت از صادرات فرآورده‌های نفتی، بازپرداخت تعهدات طرح‌های گازرسانی و بهینه‌سازی مصرف انرژی و افزایش بهره‌وری و کاهش شدت انرژی	۲۲/۲	حاصل از فروش آب
۷۳/۳	هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش گاز طبیعی		
۹/۲	کارمزد جایگاه‌های سی‌ان‌جی		
۳/۳	عوارض گازرسانی سی‌ان‌جی		
۲/۷	مالیات بر ارزش افزوده سی‌ان‌جی		
۲۱۲/۳	هزینه تولید، انتقال، توزیع، فروش و خرید برق از نیروگاه‌های خصوصی		
۵/۵	واردات برق		
۲۲/۲	هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش آب		
مصارف هدفمندی			
۳۰۰/۰	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها		
۷۰/۰	کاهش فقر مطلق از طریق افزایش پرداخت به خانوارهایی که درآمد آنها کمتر از خط حمایتی کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کل کشور است.		
۳۷/۰	بخش سلامت		
۳۳/۰	یارانه نان و خرید تضمینی گندم		
۴۴۰/۰	جمع		
۹۸۸/۳	جمع کل پرداختی‌ها	۹۸۸/۳	جمع کل دریافتی‌ها

ماخذ: قانون بودجه کل کشور سال ۱۳۹۷

محدود کردن پرداخت یارانه نقدی داشته، اما در عمل هرگز موفق نشده است. هم‌اکنون بیش از ۷۶ میلیون نفر یارانه نقدی دریافت می‌کنند و این مهم سالانه حدود ۴۱۵ هزار میلیارد ریال از مصارف هدفمندی یارانه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. تلاش‌های قبلی دولت معطوف به حذف افراد پردرآمد از دریافت یارانه نقدی بودند، اما دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ قصد داشت رویکرد مناسب‌تر پرداخت یارانه به افراد نیازمند را در پیش گیرد. شناسایی افراد نیازمند از لحاظ

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۷، کل مصارف هدفمندی یارانه‌ها معادل ۳۷۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده بود که مجلس آن را به ۴۴۰ هزار میلیارد ریال افزایش داده است. این اختلاف ناشی از افزایش پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها از ۲۳۰ هزار میلیارد ریال به ۳۰۰ هزار میلیارد ریال است. در حال حاضر حدود ۹۵ درصد از مصارف هدفمندی یارانه‌ها به پرداخت یارانه نقدی اختصاص پیدا می‌کند و اگرچه دولت در قوانین بودجه سال‌های گذشته سعی در

در عین حال مفهوم دهک خاصیتی پویا دارد و افراد حاضر در دهک‌های درآمدی مختلف در طول زمان بین این دهک‌ها جابه‌جا می‌شوند. نکته دیگر این است که به غیر از دهک اول و دهک آخر درآمدی جامعه، سایر دهک‌های درآمدی فاصله بسیار نزدیکی با دهک قبل و بعد از خود دارند و حذف یا پرداخت یارانه نقدی می‌تواند جای این دهک‌ها را با یکدیگر عوض کند. بنابراین استفاده از مفهوم دهک درآمدی در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ برای حذف برخی از یارانه‌بگیران، مشکلاتی را به همراه دارد.

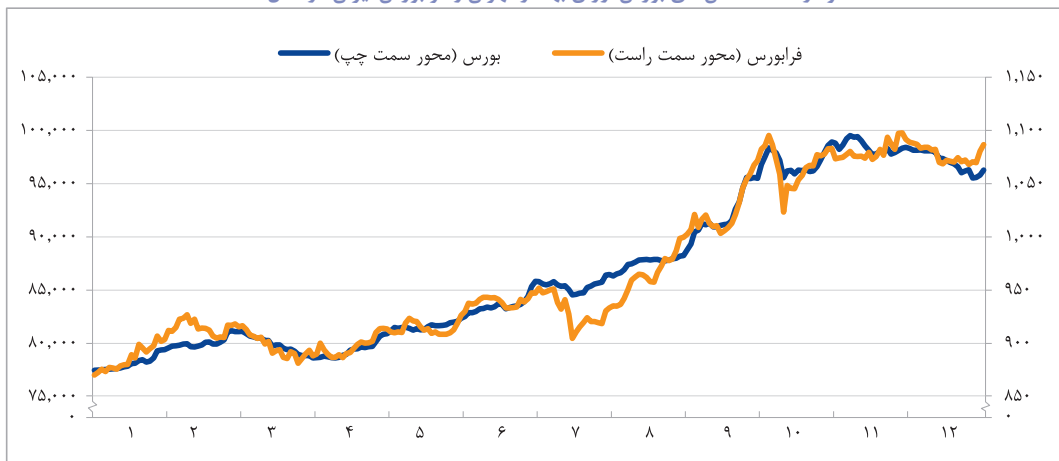
اجرائی نسبت به شناسایی افراد پردرآمد بسیار کارآمدتر است. دولت امید داشت با این تغییر رویکرد بتواند یارانه حدود ۳۳ میلیون نفر را قطع کند. اما مجلس در قانون مصوب دوباره رویکرد شناسایی افراد پردرآمد را تکلیف کرده و حذف افراد را به حدود ۲۱ میلیون نفر کاهش داد. نکته جالب اینجا است که به دلیل ایراد شورای نگهبان قانون اساسی، عبارت حذف سه دهک بالای درآمدی به این تبصره اضافه شده است و با توجه به جمعیت بیش از ۸۰ میلیون نفری ایران، طبق قانون باید بیش از ۲۴ میلیون نفر از دریافت یارانه نقدی محروم شوند، در حالی که اعداد و ارقام این تبصره از حذف حدود ۲۱ میلیون نفر حکایت دارند.

۷. بازار سرمایه

اندکی بهتر از بورس بود و شاخص آن در پایان سال به ۱۰۰۹۷ رسید که نسبت به ابتدای سال ۲۴/۶ درصد و نسبت به ابتدای زمستان ۱/۴ درصد افزایش داشته است. حدود یک‌سوم ارزش بازار فرابورس ایران که در انتهای سال ۱۳۹۶ به حدود ۱۰۴۹۰ هزار میلیارد ریال رسیده بود به انواع اوراق بدهی شامل اسناد خزانه اسلامی، اوراق مشارکت، اوراق مرابحه و اوراق رهنی تعلق دارد. این اوراق بخش عمده‌ای از معاملات فرابورس را نیز شامل می‌شوند. نمودار ۷ روند تحولات شاخص بورس و شاخص فرابورس را نشان می‌دهد.

در آخرین روز کاری سال ۱۳۹۶ شاخص بورس اوراق بهادار تهران به ۹۶،۲۹۰ رسید که نسبت به ابتدای سال ۲۴/۳ درصد و نسبت به ابتدای زمستان ۰/۸ درصد رشد نشان می‌دهد. در زمستان ۱۳۹۶ ارزش کل معاملات بازار نقد به ۱۸۱/۵ هزار میلیارد ریال و ارزش معاملات بازار بدهی به ۲۴/۳ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به فصل قبل از آن به ترتیب ۳۴/۹ و ۲۲/۱ درصد افزایش داشته‌اند.^۷ ارزش بازار بورس اوراق بهادار تهران در انتهای سال ۱۳۹۶ به ۳،۸۵۰ هزار میلیارد ریال رسید. وضعیت فرابورس ایران در سال ۱۳۹۶ از لحاظ بازده

نمودار ۷ - شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در سال ۱۳۹۶

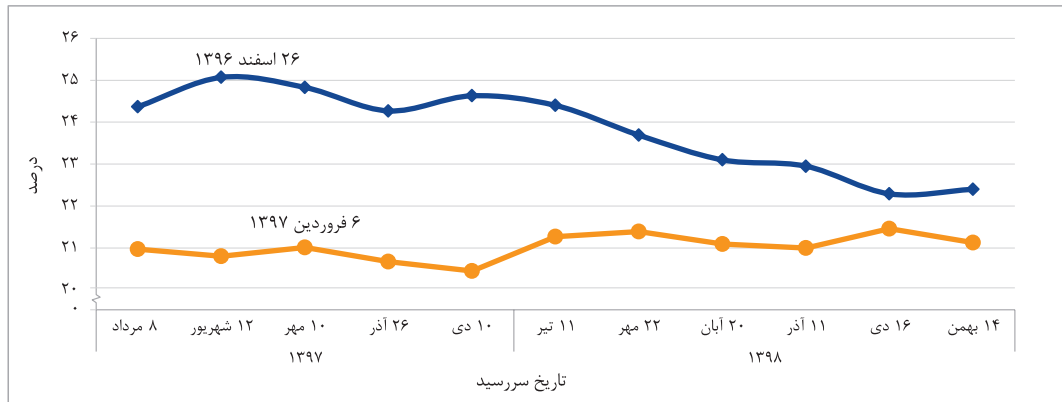
مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://fbi.ir>

است و نشان می‌دهد تورم انتظاری در پایان سال افزایش شدیدی داشته است. البته بخشی از این افت قیمت به دلیل نیاز به نقدینگی در انتهای سال بوده است. از آنجا که طبق قوانین بازار سرمایه کشور، مبلغ نقدشده از طریق فروش سهام یا اوراق بدهی بعد از دو روز کاری قابل انتقال به حساب فروشنده است، تنها مبالغ حاصل از فروش تا قبل از ۲۶ اسفندماه می‌توانست پیش از تعطیلات سال جدید نقد شود. از این رو، یکی از دلایل افت قیمت اسناد خزانه، افزایش حجم عرضه آنها تا این تاریخ بود و دقیقاً از ۲۷ اسفندماه قیمت این اوراق دوباره به روند افزایشی بازگشت و لذا تورم انتظاری رو به کاهش گذاشت. نمودار ۸ نرخ بازده اسناد خزانه اسلامی منتشرشده در سال ۱۳۹۶ با سررسیدهای مختلف را با توجه به قیمت آن‌ها در روزهای ۲۶ اسفندماه ۱۳۹۶ و ۶ فروردین‌ماه ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۶ بیش از ۲۲۵ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی در ۱۵ مرحله و با ۱۱ سررسید متفاوت توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی منتشر و در فرابورس ایران پذیرش شد. هدف از انتشار این اوراق تسویه بدهی‌های موضوع تبصره ۵ و تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور بوده است. مبلغ اسمی هر ورقه از این اسناد یک میلیون ریال است که در تاریخ سررسید به حساب آخرین مالک آن واریز می‌شود، از این رو قیمت روزانه این اوراق که در سازوکار بازار فرابورس مشخص می‌شود، سود یا بازده آنها در انتهای دوره را تعیین می‌کند. در هفته پایانی سال ۱۳۹۶ قیمت اسناد خزانه روندی کاهشی به خود گرفت که به افزایش قابل توجه سود حاصل از خرید جدید آنها، حتی در برخی موارد به بیش از ۲۵ درصد منجر شد. بازده این اوراق که کم‌ریسک‌ترین روش سرمایه‌گذاری در کشور محسوب می‌شود، به نوعی نمایانگر نرخ بهره انتظاری

۷. منظور از "بازار نقد" در بورس اوراق بهادار تهران، بازار سهام (Equity Market) است که از بازار اوراق اختیار، معاملات آتی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری و اوراق بدهی تفکیک شده است.

نمودار ۸- منحنی بازده اسناد خزانه اسلامی در تاریخ‌های ۲۶ اسفند ۱۳۹۶ و ۶ فروردین ۱۳۹۷

 مأخذ: سایت اینترنتی فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://fbi.ir>

۸. دیگر تحولات اقتصادی

تهیه این گزارش به سرانجام نرسیده است. شناسایی و توقیف دارایی‌های متعلق به تروریست‌ها مطابق با قطعنامه مربوطه شورای امنیت سازمان ملل، نشان دادن این که مقامات چگونه ارائه‌دهندگان فاقد مجوز خدمات نقل و انتقال پول را شناسایی و تنبیه می‌کنند، تصویب و اجرای کنوانسیون‌های پالرمو و مقابله با تأمین مالی تروریسم و روشن کردن توانمندی‌ها در ارائه کمک‌های متقابل حقوقی، برخی دیگر از درخواست‌های کارگروه ویژه اقدام مالی از ایران است. این کارگروه اگرچه بررسی اقدامات اتخاذ شده از سوی ایران و اقدامات بعدی خود را به تیرماه سال ۱۳۹۷ موکول کرده، اما از اعضای خود خواسته است که همچنان اقدامات احتیاطی را در روابط و تراکنش‌های تجاری با اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی لحاظ کنند. چنین توصیه‌هایی ایران را از بهره‌برداری کامل از مزایای برجام محروم کرده است. این در حالی است که زمه‌هایی مبنی بر خروج کامل آمریکا از برجام و اعمال تحریم‌های غیرهسته‌ای از سوی اتحادیه اروپا علیه ایران نیز به گوش می‌رسد.

پس از تصویب قانون "مبارزه با تأمین مالی تروریسم" در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۴، کارگروه ویژه اقدام مالی (FATF) در بیانیه تیرماه سال ۱۳۹۵ از تعلیق یک ساله در اقدامات مقابله‌ای علیه ایران خبر داد. این تعلیق پس از اتمام مهلت یک ساله در نشست‌های بعدی این کارگروه نیز تمدید شد که آخرین آن در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۶ بود. البته در بیانیه آخر این کارگروه از اقدامات ناقص ایران ابراز نگرانی شده و درخواست‌هایی برای تکمیل سریع این اقدامات عنوان شده است. یکی از این درخواست‌ها به جرم‌انگاری مناسب برای تأمین مالی تروریسم مربوط می‌شود. این جرم‌انگاری در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ایران انجام شده اما کارگروه مزبور به برخی از تبصره‌های این قانون ایراد کرده است. برای مثال در تبصره ۲ ماده ۱ این قانون عنوان شده است که اعمال افراد برای مقابله با اموری از قبیل سلطه و استعمار از مصادیق اقدامات تروریستی موضوع این قانون نیست. حذف این استثنا یکی از درخواست‌های این کارگروه در بیانیه آخر بوده است. لوایح "اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم" و "اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی" در آبان‌ماه سال ۱۳۹۶ تقدیم مجلس شد، اما تا زمان

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۱۰ | فروردین ۱۳۹۷

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، آریین آقاییگی، حسین سلطان آبادی، شمیم طاهری و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۱۰۹۵ ۸۸۷۰
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir